

Kūno kultūros mokytojų pedagoginis kryptingumas kaip jų ugdytinių dalykinės pozicijos determinatė kūno kultūros veikloje postmodernioje visuomenėje

Laimutė Kardalienė

Klaipėdos universitetas, Sveikatos mokslų fakultetas, Sveikatos tyrimų ir inovacijų mokslo centras, Herkaus Manto g. 84, 92294, Klaipėda, laimutekk@gmail.com

Anotacija. Jaunimo gyvenimo įgūdžių ypatumai rodo, kad derėtų kreipti dėmesį į greitą jaunuolių interesų kaitą dėl jų dalyvavimo kūno kultūros veikloje laisvalaikiu ir šio dalyko pamokose. Įtvirtinant ugdymo asmeninį pobūdį būtina atsižvelgti į profesinį ugdytojo kryptingumą. Tiriamas klausimas: koks pedagoginis kryptingumas dominuoja tarp kūno kultūros ugdytojų? Tyrimo objektas – kūno kultūros mokytojų subjektyvus savo profesinio kryptingumo vertinimas. *Tikslas* – įvertinti kūno kultūros mokytojų profesinį kryptingumą kaip veiksnį, galintį paskatinti mokinių teigiamo požiūrio į kūno kultūros veiklą ugdymąsi. *Metodika.* Tyrimui atlikti sukonstruota nepriklausomoji imtis. Mokytojų pedagoginiam kryptingumui ir jį apibūdinantiems profesinių kompetencijų gebėjimams įvertinti panaudota 21 teiginio skalė. *Išvados.* Tikslingo pedagoginio kryptingumo mokytojai, vesdami kūno kultūros pamokas, yra kūrybingesni, labiau susirūpinę kūno kultūros kaip mokomojo dalyko vieta mokyklinio ugdymo programoje nei situacinio pedagoginio kryptingumo mokytojai. Tyrimo kintamųjų sąsajos rodo, kad tikslingo pedagoginio kryptingumo mokytojai yra fiziškai aktyvesni laisvalaikiu, optimistiškiau vertina dabartinį savo gyvenimo tarpsnį bei kūno kultūros pamokoje dažniau sukuria mokymosi aplinką, turinčią edukacinį poveikį ugdomiesiems.

Esminiai žodžiai: kūno kultūros mokytojai, pedagoginis kryptingumas, ugdytinių dalykinė pozicija, postmoderni visuomenė.

Įvadas

Aktualumas. Vartotojiškoje ir sparčių komunikacinių bei informacinių technologijų visuomenėje jaunų žmonių gyvenimo būdą dažniau galima apibūdinti kaip pasyvų, kai prioritetas skiriamas greitajam maistui, laisvalaikiui prie kompiuterio, o rečiau – kaip fiziškai aktyvų, kai dėmesys kreipiamas ir į sveikos mitybos taisykles ir siekiama darnos su kitais asmenimis (Kardelis ir Kardelienė, 2013; Niederkofler, Herrmann, Seiler ir Gerlach, 2015). Lietuvos regionų jaunimo gyvenamosios sąlygų ypatumai rodo, kad ypač derėtų kreipti dėmesį į greitą jaunuolių interesų kaitą dėl jų dalyvavimo kūno kultūros veikloje laisvalaikiu (Jankauskienė, 2008; Masiliauskas ir Kardelienė, 2012). Trūksta dermės tarp visuomenės sveikatos priežiūroje egzistuojančio sveikatos ugdymo ir sveikatos stiprinimo kūno kultūros veikloje (Jankauskienė ir Šukys, 2012; Kymantienė ir Bulotaitė, 2016). Fiksuojamas atotrūkis tarp sveikatingumo klubų ir jų specialistų, mokyklų ir jose dirbančių kūno kultūros mokytojų siekinių bei vyresnio amžiaus paauglių kūno kultūros veiklos motyvų šio dalyko pamokose (Ennis, 2014; Gråstén, Watt, Hagger, Jaakkola ir Liukkonen, 2015) ir laisvalaikiu (Demarest et al., 2013). Nustatyta, kad vyresnieji paaugliai išvelgia ugdytojo gebėjimą kurti jų mokymąsi palaikančią aplinką, kurioje jie išgyventų judėjimo pažinimo džiaugsmą (Baghurst, 2013), nes malonumas turi asmenybei teigiamą poveikį, kuris reflektuojamas apibendrintais išgyvenimais tokiais kaip malonu, mėgstu ir smagu (Scanlan ir Simmonss, 1992), o neseniai malonumas apibrėžtas kaip daugiamatė struktūra, susijusi su entuziazmu, azartu, atradimais, tokiu pažinimu kaip kompetencijos ir požiūrio į veiklą suvokimas (Hashim et al., 2008). Malonumas yra esminis elementas, kad būtų įsitraukta į fiziškai aktyvias (Dishman et al., 2005) ir kūno kultūros ugdymo veiklas (Hashim et al., 2008). Kūno kultūros mokytojai kaip profesionalai sąmoningai bando sukurti malonią mokymosi aplinką, pasirinkdami mokymo strategijas pagal veiklas ir klasės struktūrą (Gråstén, 2014), o ugdytiniai vertina ugdytojo gebėjimą – palaikyti mokinių nusiteikimą ugdymuisi kūno kultūros veikloje (Ennis, 2014). Įtvirtinant ugdymo asmeninį pobūdį būtina atsižvelgti į profesinį ugdytojo kryptingumą ir tai leidžia formuluoti tiriamą klausimą: koks pedagoginis kryptingumas dominuoja tarp kūno kultūros ugdytojų? Atsakant į šį tiriamą klausimą, keliami **hipotezė**, teigianti, kad *mokytojo profesinei pozicijai būdingas tikslingas profesinis kryptingumas, įgalinantis kurti edukacinę aplinką, kad mokiniai išgyventų judėjimo džiaugsmą kūno kultūros vaikloje*. Asmenybės pozicija, išreiškiamą požiūriu į socialinės tikrovės objektus ir holistiniais psichiniais dariniais, leidžia aptarti kūno kultūros mokytojų profesinę poziciją kūno kultūros pamokoje. Indukcinio pobūdžio aprašomoji hipotezė keliami ir jos tikrinimo rezultatų aptarimas remiasi struktūrizacijos teorija, raginančia atsižvelgti ir į socialinius, ir į fizinius veiklos suvaržymus, kurių individualus veikėjas negali pakeisti (Giddens, 1984), todėl bet kurioje profesinės veiklos situacijoje kūno kultūros mokytojui prieinamas tik tam tikras veiksnio realizavimo pasirinkimų rinkinys.

Tyrimo objektas – kūno kultūros mokytojų subjektyvus savo profesinio kryptingumo vertinimas.

Tikslas – įvertinti kūno kultūros mokytojų profesinį kryptingumą kaip veiksnį, galintį paskatinti mokinių teigiamo požiūrio į kūno kultūros veiklą ugdymąsi.

Tyrimo metodika

Tyrimo dalyviai. Tyrimui atlikti sukonstruotą nepriklausomą imtį sudarė 56 kūno kultūros mokytojai (31 vyras ir 25 moterys arba 55,4 ir 44,6 proc.), sutikę dalyvauti tyrime. Šios imties tūris sudarė 69,13 proc. visos Šiaulių miesto kūno kultūros mokytojų generalinės visumos (79,48 proc. vyrų ir 59,52 proc. moterų). Tirtų moterų ir vyrų santykis iš esmės atitiko jų pasiskirstymą populiacijoje, kurioje vyrų buvo 48,2 proc., o moterų – 51,8 proc. Pagal aukštojoje mokykloje įgytą specialybę dominuoja kūno kultūros mokytojai, o pagal įgytą pedagoginę kvalifikaciją – vyr. mokytojai. Tiriamųjų amžius vyrų ir moterų grupėse nesiskyrė. Vyrų amžiaus vidurkis buvo $45,28 \pm 1,93$, o moterų – $44,79 \pm 1,45$ metų. Vienodas buvo ir jų pedagoginio darbo mokykloje stažas (atitinkamai $21,03 \pm 1,92$ ir $21,04 \pm 1,46$ metų). Tirtų mokytojų grupė buvo homogeniška, tad lyginamoji duomenų analizė atlikta tik pagal tirtųjų lytį ir pedagoginio darbo stažą.

Metodai. Kūno kultūros mokytojams skirtame klausimyne, kurį sudarė 13 klausimų ir teiginių skalės, suskirstytos į atskirus blokus, mokytojų pedagoginiam kryptingumui ir jį apibūdinantiems profesinių kompetencijų gebėjimams įvertinti pasinaudota 21 teiginio skale (Bitinas, 2002). Pagal atsakymų į atskirus skalės teiginius įverčių bendra skalės teiginių balų suma gali svyruoti nuo 21 iki 63 balų. Remiantis suminio balo mediana kūno kultūros mokytojai buvo suskirstyti į dvi grupes: tikslingo pedagoginio kryptingumo ir situacinio pedagoginio kryptingumo. Kitais klausimais įvertinome mokytojų pomėgį sportuoti ir mankštintis laisvalaikiu, domėjimąsi jų požiūriu į kūno kultūros pamokas bei nuomone apie tai, kokios mokinių savybės jiems padeda arba kliudo profesionaliai vesti pamokas. Socialinių demografinių klausimų bloką sudarė mokytojų imtyje aprašyti tyrimo nepriklausomieji kintamieji.

Tyrimo procedūros. Tyrimas atliktas 2015 m. rugsėjo–gruodžio mėn. Buvo apklausti tik tie mokytojai, kurie geranoriškai sutiko atsakyti į jiems pateikto klausimyno klausimus ir teiginius. Jiems klausimynai buvo išdalyti asmeniškai, nurodant, kada juos reikia grąžinti tyrėjui. Tyrimo duomenis surinko dr. D. Masiliauskas.

Statistinė analizė. Tyrimo duomenims apskaičiuoti taikyta *SPSS for Windows 14* programa. Aprašomosios ir inferencinės statistikos metodais buvo skaičiuotos įvairių rodiklių skaitinės charakteristikos bei statistinio reikšmingumo kriterijai. Hipotezėms tikrinti naudoti chi kvadrato ir Studento *t* kriterijai. Rezultatai laikyti statistiškai reikšmingais, jei paklaidos tikimybės reikšmė buvo $p \leq 0,05$, esant 95 proc. patikimumui.

Tyrimo rezultatai

Lentelėje pateikti duomenys, atskleidžiantys kūno kultūros mokytojų pedagoginį kryptingumą, rodo, kaip mokytojas yra pasirengęs būti pedagogu.

Lentelė. Kūno kultūros mokytojų subjektyvaus savo pedagoginio kryptingumo vertinimo raiška (proc.)

Teiginys	Pritaria teiginiui	
	Vyrai	Moterys
Jeigu gerai mokėsiu savo dalyką, pajėgsiu sėkmingai rengti mokinius gyvenimui	90,3	76,0
Įdėmiai perskaitau kiekvieną iš bibliotekos paimtą knygą	19,4	40,0
Mėgstu skaityti knygas psichologijos, dorovės, žmonių santykių temomis	48,4	56,0
Mane erzina žmonės, kurie nepajėgia greitai apsispręsti	29,0	32,0
Žmonės mano, kad šiurkštumas nėra mano būdo savybė	61,3	64,0
Rengiuosi nebūtinai madingai, tačiau tvarkingai	93,5	96,0
Man nepatogu nerimtai elgtis net gerų draugų grupėje	45,2	52,0
Kartais aš mėgstu apkalbinėti pažįstamus asmenis	13,8	32,0
Nepajėgiu demonstruoti abejingumo kitiems žmonėms	54,8	64,0
Dažniausiai pripažįstu savo klaidas	77,4	72,0
Nesmerkiu apgaulės, kurią apgaudinėjamieji priima savo noru	12,9	28,0
Veiklos planavimui skiriu kaip galima mažiau laiko	19,4	20,0
Visuomeninė veikla trukdo būti geru pedagogu	12,9	24,0
Man įdomiau sužinoti mokslo naujienas negu apie jas pasakoti	67,7	76,0
Jei patekčiau į ateitį, visų pirma, norėčiau sužinoti apie savo dalyko srities atradimus	71,0	56,0
Mano paslaugumas labai dažnai nepatinka kitiems žmonėms	9,7	8,0
Manau, kad galėčiau būti neblogas administratorius	19,4	36,0
Pagrindinis mokytojo uždavinys – perteikti mokiniui savo žinias	77,4	72,0
Patiriu malonumą, kai galiu padėti kitiems	93,5	88,0
Man svarbu, kad mano aplinkoje nebūtų netvarkos	80,6	88,0
Pasitikėjimu savimi aš dažnai įveikiu kitus	48,4	64,0

Lentelės duomenys rodo, kad pagal pedagogo profesines kompetencijas labiausiai teigiamą požiūrį kūno kultūros mokytojai išreiškia į tokius profesinio tobulėjimo kompetencijos gebėjimus kaip gerą savo dalyko išmanymą ir tvarkingą aprangą. Šis gebėjimas kiek labiau būdingas mokytojams vyrams. Pažymėtina, kad tyrimo dalyviams mažiau svarbi visuomeninė veikla kaip profesinės kompetencijos bruožas, o labiau neigiamą požiūrį į šią veiklą išreiškė mokytojos moterys. Teigiamai kūno kultūros mokytojai vertina bendravimo bei bendradarbiavimo kompetencijos gebėjimus, ypač galimybę padėti kitiems, ir tai būdinga mokytojams vyrams. Be to, pozityviai vertinamas toks bendravimo ir bendradarbiavi-

mo kompetencijos gebėjimas kaip gebėjimas kritiškai vertinti savo klaidas, tačiau rečiau pritaria teiginiui, kad mokytojų paslaugumas labai dažnai nepatinka kitiems asmenims. Tarp komunikacinės ir informacijos valdymo kompetencijos gebėjimų kūno kultūros mokytojai labiausiai nepitaria šurkštumui kaip asmens būdo savybei bei polinkiui apkalbėti pažįstamus asmenis (labiau šiuo požiūriu išsiskyrė moterys). Funkcinės kompetencijos gebėjimas kaip netvarkos nemėgimas pedagoginėje aplinkoje, nors ir kiek svarbesnis moterims, mažiau aktualus buvo tyrimo dalyviams vyrams. Dauguma kūno kultūros mokytojų dėmesingi veiklos planavimui. Tarp kognityvinės kompetencijos gebėjimų kiek labiau išreikštas mokytojų vyrų noras sužinoti apie savo dalyko srities atradimus ateityje.

Įvertinus atsakymus į skalės teiginius atitinkamu balu, kiekvienam tyrimo dalyviui apskaičiuotas suminis pedagoginio kryptingumo balas. Išvedus visiems mokytojams surinktų balų vidurkį, jis tarp vyrų buvo $46,23 \pm 0,65$, o tarp moterų – $47,28 \pm 0,82$. Gauti duomenys rodo, kad nedaug skiriasi kūno kultūros mokytojų vyrų ir moterų subjektyvus savo pedagoginio kryptingumo vertinimas. Suskirsčius tyrimo dalyvius į pedagoginio kryptingumo grupes pagal imties balų medianą, gauta, kad į tikslingo pedagoginio kryptingumo grupę pateko 54,8 proc. mokytojų vyrų ir 56,0 proc. moterų. Ir šiuo atveju skirtumas tarp vyrų ir moterų statistiškai nėra reikšmingas, nors galima įžvelgti tendenciją, jog moterų pedagoginis kryptingumas yra tikslingesnis. Lyginant kūno kultūros mokytojų pedagoginio kryptingumo balus su maksimalia skalės teiginių balų suma, kuri yra 63 balai, teigtina, kad tirtiems kūno kultūros mokytojams būdingas vidutinis ir aukštas pedagoginis kryptingumas.

Kūno kultūros mokytojų pedagoginis kryptingumas palygintas su jų sportavimu. Pastebėta, kad į aktyviai sportuojančių mokytojų grupę pateko panašus procentas tikslingo ir situacinio pedagoginio kryptingumo pedagogų: atitinkamai 69,6 ir 67,7 proc. Kai kurie skirtumai stebimi lyginant tirtus mokytojus pagal lytį: mažiau aktyviai sportuojančių vyrų pateko į tikslingo pedagoginio kryptingumo grupę (7,1 ir 11,8 proc.), o tarp moterų – priešingai – aktyviai sportuojančios išsiskyrė labiau tikslingu pedagoginiu kryptingumu (22,2 ir 14,3 proc.). Tačiau dėl mažo aktyviai sportuojančių mokytojų procento nustatyti skirtumai gali rodyti tik tokias tendencijas.

Lyginant pedagoginio kryptingumo duomenis su kita tirtų mokytojų fiziškai aktyvia veikla, t. y. su jų mankštinimosi dažniu laisvalaikiu, taip pat pastebėta tendencija, kad daugiau fiziškai aktyvių mokytojų patenka į tikslingo pedagoginio kryptingumo grupę (100,0 ir 81,0 proc.; $p < 0,09$). Panaši tendencija stebima ir pagal lytį (100,0 ir 84,6 proc. tarp vyrų bei 100,0 ir 75,0 proc. tarp moterų).

Kai kurios tendencijos pastebėtos lyginant kūno kultūros mokytojų pedagoginį kryptingumą su jų požiūriu į kūno kultūros pamokas. Antai tikslingo pedagoginio kryptingumo mokytojai kiek dažniau nei situacinio kryptingumo jų kolegoms kūno kultūros pamokoje patiria malonumą, kai moko vaikus ir kai savo veiklą pamokoje gali keisti pagal mokinių poreikius (100,0 ir 96,3 proc.), tačiau rečiau jiems patinka galimybė vadovauti kitiems (57,1 ir 69,2 proc.). Lyginant mokytojų pedagoginio kryptingumo duomenis su jų atsakymais į teiginius, kas jiems kelia sunkumų efektyviai vesti kūno kultūros pamokas,

pastebėta, kad tikslingo pedagoginio kryptingumo mokytojai kiek rečiau nurodo, kad jiems trūksta laiko pamokos uždaviniams įgyvendinti (22,2 ir 45,0 proc.; $p < 0,1$), kad skurdi mokymo aplinka (63,6 ir 79,2 proc.) ir kad sudėtinga įvertinti mokinių kompetencijas (23,5 ir 41,7 proc.). Pažymėtina, kad tikslingo pedagoginio kryptingumo mokytojai kiek dažniau nei situacinio kryptingumo mokytojai nurodo, kad stokoja mokyklos administracijos dėmesio kūno kultūros veiklai mokykloje (37,5 ir 21,1 proc.).

Atskleistos tendencijos ir lyginant mokytojų pedagoginį kryptingumą su mokinių savybėmis, kurios, jų nuomone, jiems padeda arba kliudo profesionaliai vesti kūno kultūros pamokas. Nustatyta, kad tikslingo pedagoginio kryptingumo mokytojai, kiek dažniau nei situacinio kryptingumo mokytojai, nurodo tas mokinių savybes, kurios jiems padeda efektyviai vesti kūno kultūros pamokas. Tokiomis savybėmis įvardytas mokinių nuoširdumas (100,0 ir 96,4 proc.), optimizmas (95,5 ir 88,5 proc.), pagalba šalia esantiems (100,0 ir 84,6 proc.; $p < 0,06$). Atkreiptinas dėmesys, kad tikslingo pedagoginio kryptingumo mokytojai rečiau nei situacinio pedagoginio kryptingumo mokytojai išskiria tokias mokinių savybes: mokinių pagarbą kitų mintims ir veiksams (95,8 ir 100,0 proc.), pareiškumą (95,7 ir 100,0 proc.), tikėjimą kito asmens gerumu (86,7 ir 100,0 proc.; $p < 0,1$) bei fizinį grožį (68,4 ir 73,3 proc.).

Lyginant pedagoginio kryptingumo duomenis su tomis mokinių savybėmis, kurios, mokytojų nuomone, kliudo jiems profesionaliai vesti kūno kultūros pamokas, pastebėta, kad tikslingo pedagoginio kryptingumo mokytojai dažniau nurodo tokias mokinių savybes kaip piktumą (95,5 ir 85,2 proc.), apgaulę (90,5 ir 84,0 proc.), melavimą (90,0 ir 86,4 proc.), pagyrūniškumą (70,6 ir 56,5 proc.), kerštingumą (84,2 ir 59,1 proc.; $p < 0,07$), silpną sveikatą (63,6 ir 56,5 proc.), tingumą (100,0 ir 96,3 proc.), atsakomybės vengimą (94,7 ir 86,4 proc.) bei drovumą (68,8 ir 59,1 proc.).

Tyrimo rezultatų aptarimas

Kūno kultūros ugdymas yra apibūdinamas kaip sistemingas ugdymas pamokose, kuriose mokomasi praktinių įgūdžių, galinčių padidinti asmens fizinį aktyvumą laisvalaikiu ir stiprinančių sveikatą per visą gyvenimą (Europos Komisija, 2013). Kūno kultūros ugdymas neapsiriboja vien fizinės veiklos įgūdžių formavimu, nes dalyvavimas daugelyje fiziškai aktyvių veiklų skatina generuoti žinias ir gilinti supratimą tokių vertybių kaip vadovavimasis taisyklėmis veikloje, garbinga kova, pagalba veiklos dalyviui, taktikos vertė veikloje, fizinės veiklos svarbos supratimas, socialinis sąmoningumas veikloje ir tarpusavio sąveikų įtaka komandos sėkmei (Europos Komisija, 2013). Šioje situacijoje mokyklos tampa unikalia vieta, kurioje jaunajai kartai pateikiamos kūno kultūros ugdymosi rekomendacijos, kadangi ši institucija (mokykla) yra pajėgi teikti asmenims žinias apie sveikatą stiprinančią kūno kultūros veiklą ir formuoti tokios veiklos įgūdžius, orientuojantis į tikslingą populiaciją ir konkrečiai mokyklos bendruomenei papildomai

mažai investuojant į šią veiklą, nes kūno kultūros ugdytojai tai gali įgyvendinti per kūno kultūros pamokas, papildomojo ugdymo veiklose. Įvardytą misiją supranta ir savo veikloje ją siekia įgyvendinti, remiantis straipsnyje aprašomo tyrimo duomenimis, kūno kultūros mokytojai ir ypač tikslingo pedagoginio kryptingumo specialistai. Mat tikslingo pedagoginio kryptingumo mokytojai kiek dažniau nei situacinio kryptingumo jų kolegoms kūno kultūros veikloje per pamokas patiria malonumą mokydami mokinius ir savo veiklą orientuodami į jų poreikius. Kitaip tariant, tikslingo pedagoginio kryptingumo ugdytojai siekia, kad mokiniai išgyventų natūralaus judėjimo džiaugsmą. Retrospektyviai žvelgiant į tyrimus kūno kultūros veikloje, matyti, kad, pavyzdžiui, R. Dishman su kolegomis (2005) kalba apie malonios fizinės veiklos pamokoje teigiamas sąsajas su paauglių, ypač mergaičių, kasdieniu fiziniu aktyvumu laisvalaikiu.

Vienas paskutinių kūno kultūros ugdyme atliktų tyrimų, kurių pristato Suomijos mokslininkas A. Gråsténas (2014), irgi iškelia motyvacinio klimato pamokoje vertę, kuri priklauso nuo kūno kultūros specialisto pedagoginio kryptingumo, t. y. jo gebėjimo planuoti veiklą taip, kad mokiniai būtų įtraukti į užduotis (angl. *task-involving*), o mažiau orientuoti – į savo (angl. *ego-involving*) pasiekimų lyginimą su kitų asmenų rezultatais. Tokių tyrimų dalyvių poziciją atskleidė ir daugumos iš jų nurodytas sunkumas, kad sudėtinga įvertinti mokinių kompetencijas, nes, pavyzdžiui, ir T. Baghurstas (2013) iš Oklahomos valstijos universiteto akcentuoja, kad kūno kultūros mokomasis dalykas skiriasi iš kitų mokyklinės programos dalykų pirmaisia tokiu aspektu, kad siekiama tokio mokinių fizinio aktyvumo kaip vidutiniškas ar energingas mažiausiai 50 proc. viso pamokos laiko. Minėtas autorius atkreipia dėmesį, kad nors ir nėra reikalavimo šiuos mokinių fizinio aktyvumo lygius pamokoje įvertinti, bet mokytojai galvoja apie kiekvieno mokinio pastangas būti fiziškai aktyviam pamokoje. Kad ir kaip ginčytinas šis mokinių vertinimo aspektas, mokytojai apie tai diskutuoja ir apie tai pažymėjo straipsnyje aprašomame tyrime, nurodydami mokinių savybes, kurios trukdo veiklai pamokoje: tingumą, neatsakingumą. Be to, tikslingo pedagoginio kryptingumo specialistai labiau nei situacinio kryptingumo mokytojai linkę sėkmingą veiklą pamokoje sieti su mokinių savybėmis. Dera paminėti ir JAV atliktą C. D. Ennis (2015) tyrimą, kuriame kalbama, kad efektyvus mokymas – mokymas, kuris grindžiamas standartais pagrįstu mokinių mokymusi, yra silpninamas geriausiu atveju ir neabejotinai žlugdomas aplinkos veiksnių ir elgsenos, įskaitant ir neefektyvius mokymo metodus, mažėjantį instruktavimo laiką, mokinių paramos stoką įgyvendinant ugdymo programos naujoves. Autorė teigia, kad kūno kultūros mokytojų efektyvumas turi būti aptariamasis atsižvelgiant į mokinių paramą ir bendradarbiavimą šioje veikloje, nes dažniausiai pastarieji pasisako už rekreacinio sporto dominavimą pamokose. Kitaip tariant, anot autorės, mokytojo veikla niekada nėra laisva nuo konteksto.

Pažymėtina, kad ir užsienio šalių autorių tyrimai, ir šiame straipsnyje pateikti Lietuvoje atlikto tyrimo duomenys rodo, kad pusei dirbančių specialistų yra būdingas tikslingas pedagoginis kryptingumas, kurio viena iš apraiškų – tai jų pritarimas tokiam funkciniam gebėjimui – planuoti veiklą. Atsižvelgiant į tai, kad didelę pamokos dalį sudaro

vidutiniška arba energinga mokinių fizinė veikla, nestebina, kad ugdytojai iškelia ir tokio kognityvinės kompetencijos gebėjimo vertę, kaip noras sužinoti apie mokomojo dalyko naujoves. Panašius duomenis pateikia ir Vokietijoje bei Šveicarijoje atlikto tyrimo autoriai, nes atskleista, kad mokytojų rūpinimasis (angl. *care*) turi efektą mokinių pasiekimų motyvams – ir tikėjimui sėkme, ir nesėkmės baimei. Šio tyrimo autoriai B. Niederkofler, Ch. Herrmann, S. Seiler ir E. Gerlach (2015) akcentuoja, kad tikėtina, jog kūno kultūros veikloje mokiniai demonstruoja unikalų elgesį, kuris reikalauja kitokios ugdytojų prieigos prie mokymo negu standartinėse klasių patalpose. Be abejo, tokia padėtis edukologijoje apibūdinama kaip specifinė mokymosi aplinka kūno kultūros pamokose. Tik mokytojai vis dėlto ir šiame tyrime nurodė, kad trūksta mokyklos administracijos dėmesio kūno kultūrai mokykloje. Be to, tyrimo rezultatai, kaip ir šiame straipsnyje cituojamų autorių tyrimų išvados, leidžia teigti, kad mokytojų pedagoginiam kryptingumui turi įtakos unikalūs mokinių kūno kultūros ugdymosi poreikiai, įskaitant socialinę lyties (angl. *gender*) poveikį veiklos tikslų realizavimui pamokoje.

Išvados

1. Kūno kultūros mokytojų pedagoginį kryptingumą atskleidžiančių duomenų ir požiūrio į kūno kultūros pamokas lyginamoji analizė parodė, kad tikslingo pedagoginio kryptingumo mokytojai, palyginti su situacinio kryptingumo mokytojais, vesdami kūno kultūros pamokas yra kūrybingesni bei labiau susirūpinę kūno kultūros kaip mokomojo dalyko vieta mokyklinio ugdymo programoje.

2. Lyginamoji kūno kultūros mokytojų pedagoginio kryptingumo raiškos ir mokinių savybių, mokytojų nuomone, jiems trukdančių ar padedančių vesti pamokas, duomenų analizė atskleidė, kad tikslingo pedagoginio kryptingumo kūno kultūros mokytojai kiek labiau nei situacinio kryptingumo mokytojai linkę susieti pamokos vedimą su mokinių asmeninėmis savybėmis, manydami, kad tai gali turėti įtakos ne tik pamokos vedimo efektyvumui, bet ir mokinių mokymosi pasiekimams.

3. Tyrimo kintamųjų sąsajos rodo, kad tikslingo pedagoginio kryptingumo mokytojai, palyginti su situacinio kryptingumo mokytojais, yra fiziškai aktyvesni laisvalaikiu, jiems būdingesnis optimistinis požiūris į dabartinį savo gyvenimo tarpsnį bei dažniau kūno kultūros pamokoje sukuria mokymosi aplinką, turinčią edukacinį poveikį ugdomiesiems.

Literatūra

- Baghurst, T. (2013). How physical education teachers undermine the profession by grading effort and participation. *Oklahoma AHPERD*, 50(3), 51–55.
- Bitinas, B. (2002). *Pedagoginės diagnostikos pagrindai*. Vilnius: Parama.

- Demarest, S., van Oyen, H., Roskam A. J., Cox, B., Regidor, E., Mackenbach, J. P. ir Kunst, A. E. (2013). Educational inequalities in leisure-time physical activity in 15 European countries. *The European Journal of Public Health*, 24(2), 199–204. <http://dx.doi.org/10.1093/eurpub/ckt061>
- Dishman, R., Motl R., Saunders, R., Felton, G., Ward, D. ir Pate, R. (2005). Enjoyment mediates the effects of a school-based physical activity intervention among adolescent girls. *Medicine and Science in Sports and Exercise*, 37, 478–487. <http://dx.doi.org/10.1249/01.MSS.0000155391.62733.A7>
- Ennis, C. D. (2014). The role of students and content in teacher effectiveness. *Res Q Exerc Sport*, 85(1), 6–13. <http://dx.doi.org/10.1080/02701367.2014.872979>
- European Commission. (2013). *Physical education and sport at school in Europe Eurydice report*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Giddens, A. (1984). *The constitution of society. Outline of the theory of structuration*. London: Hutchison.
- Gråstén, A. (2014). *Students' Physical Activity, Physical Education Enjoyment, and Motivational Determinants through a Three-Year School-Initiated Program: Academic dissertation*. Faculty of Sport and Health Sciences of the University of Jyväskylä.
- Gråstén, A., Watt, A., Hagger, M., Jaakkola, T. ir Liukkonen, J. (2015). Secondary school students' physical activity participation across physical education classes: The expectancy-value theory approach. *The Physical Educator*, 72, 340–358.
- Hashim, H., Grove, J. R., Whipp, P. (2008). Validating the youth sport enjoyment construct in high school physical education. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 79, 183–195. <http://dx.doi.org/10.1080/02701367.2008.10599482>
- Jankauskienė, R. (2008). Lietuvos gyventojų fizinio aktyvumo skatinimo strategija: kūno kultūra ar kūno kultas? *Medicina*, 44(5), 346–355.
- Jankauskienė, R. ir Šukys, S. (2012). Students' behaviour and attitudes to school rules as outcome of involvement in structured leisure activities. Iš *Sabiedriba, integrācija, izglītība = Society, Integration, Education: Starptautiskās zinātniskās konferences materiāli* (p. 278–287). Rēzekne: Rēzeknes Augstskola.
- Kardelis, K. ir Kardelienė, L. (2013). Pirmo kurso studentų fizinė gerovė: sąsaja tarp fizinio aktyvumo ir mitybos. *Studijos šiuolaikinėje visuomenėje*, 4(1), 172–77.
- Kymantienė, J. ir Bulotaitė, L. (2016). Kompleksinio sveikatos vertinimo modelis. *Visuomenės sveikata*, 2(73), 46–53.
- Masiliauskas, D. ir Kardelienė, L. (2012). Kūno kultūros mokytojo pedagoginio kryptingumo ir etinės kompetencijos sąsaja su mokinių dalykine pozicija pamokoje. *Mokytojų ugdymas*, 19(2), 12–30.
- Niederkofler, B., Herrmann, Ch., Seiler, S. ir Gerlach, E. (2015). What influences motivation in Physical Education? A multilevel approach for identifying climate determinants of achievement motivation. *Psychological Test and Assessment Modeling*, 57(1), 70–93.
- Scanlan, T. K. ir Simmons, J. P. (1992). The construct of sport enjoyment. Iš G. C. Roberts (Eds.), *Motivation in sport and exercise* (p. 199–216). Champaign IL: Human Kinetics.

Purposefulness of Physical Education Teachers as a Determinant of Their Pupils' Objective Position in Physical Education Activities in Postmodern Society

Laimutė Kardelienė

Klaipėda University, Faculty of Health Sciences, Health Research and Innovation Science Center, Herkaus Manto St. 84, LT-92294 Klaipėda, Lithuania, laimutekk@gmail.com

Summary

The peculiarities of youth way of living show that great deal of attention should be paid to the rapid change of interests in physical education activities during their leisure time as well as a school subject. Physical education teachers, as professionals, are deliberately trying to create a pleasant study atmosphere. Furthermore, the pupils show appreciation for the teacher's ability to sustain a positive outlook towards physical education activities. Professional purposefulness of a teacher must be assessed in order to consolidate a personal education approach. Therefore, a research question is formulated: which type of professional purposefulness is dominant amongst physical education teachers? *Research object* – a subjective self-evaluation of physical education teachers' purposefulness. *Research aim* – to evaluate physical education teachers' professional purposefulness as means of increasing pupils' positive outlook towards physical education activities. *Methods*. An independent sample was constructed. A scale of 21 statements was used to evaluate teachers' educational purposefulness and professional competences that describe it. *Conclusion*. A comparative analysis of data, revealing physical education teachers' professional purposefulness, and attitude towards physical education classes has shown that teachers who practice goal-oriented purposefulness, compared to those of situational purposefulness, tend to be more creative during classes and more concerned with the importance of physical education in the curriculum. Connections of research variables show that goal-oriented purposefulness teachers are more physically active during their leisure time, are more optimistic about their current life stage and are more successful at creating an educational environment during their classes.

Keywords: *physical education teachers, educational purposefulness, pupils' objective position, postmodern society.*

Įteikta / Received 2016-10-15
Priimta / Accepted 2016-10-20